

Bevezetés a zajba

(Szemelvények a *Heroina* magazinból)

„Semmi lényeges nem történik ott, ahol nincs zaj.”

(*Jacques Attali*)

Mi a zaj? Az értelmező szótár szerint a fő jellemzői: hangos, éles, konfúz, fülsértő és kellemetlen. Zajnak nevezhetjük hát a lármát, a zúgást, a morajt, a csikorgást, a zörejeeket. A zaj egyrészt idegesíthet, felingerelhet, ezáltal agresszivitást válthat ki, másrészt felkeltheti az érdeklődésünket.

A zaj a zeneelmélet és gyakorlat érdeklődésének homlokterébe a XX. század folyamán került. Az első zajos hanganyagokat Luigi Russolo futurista alkotó készítette. Városok morajából, gyárak és gépek lármájából, kattogásából, csikorgásából állította össze kompozícióit. A klasszikus hangskálától függetlenül egy újfajta hang- illetve zenei nyelv jött létre, melynek dinamikája, üteme méltán számíthatott érdeklődésre. Hasonlóképp megkerülhetetlen a kortárs zenetörténet számára John Cage *Preparált zongora*, *Imaginárius tájkép*, *A nappali szoba zenéje* és *A cartridge music* című szerzeménye.

A futurista zene, Cage, Stockhausen és a többiek elektroakusztikai kísérletei, valamint a szóra-koztató (pop) muzsika közötti első áthallásokat a hetvenes évek elejére tehetjük. Elsőként a Can, a Kraftwerk, a Faust és a Neu nyugatnémet zenekarok próbálkoztak a „technológiai környezet backgroundjának” művészi szintre emelésével. Hatásukra készítette Lou Reed *Metal Machine Music* című albumát. Később a New York-i No Wave zenekarok figyelme is az úgynevezett Kraut-Rock képviselőinek munkájára irányult. Mellettük a Pere Ubu, a Chrome, a This Heat, a Cabaret Voltaire, a Throbbing Gristle, a Bauhaus, a Butthole Surfers, a Residents, a Sonic Youth, az Einstürzende Neubauten merített a Kraut-Rock tapasztalataiból. A Kraftwerk számítógépes zenéjének leszármazottja a dancefloor, az electro-body music, a rap és a guitar-noise műfaja is.

Az ösök között még megemlítenéd a Velvet Underground, Jimi Hendrix és a The Stooges. A Velvet Underground első periódusában rendszeresen használt noise-kollázsokat, Jimi Hendrix érdemei – a virtuóz technika mellett – kísérletzéseit, a feedback, a fuzz-boksz, a wah wah pedálok használatát illetően számottevőek. A The Stooges opusából elég csak a *We Will Fall* vagy a *L. A. Blues* című számokat kiragadni, a noise-hangzás alapillérei ezek.

Az 1980-as évek során száz meg száz fiatal zenekar indult el az általuk kitaposott ösvényeken.

Butthole Surfers

Gibbi és csoportja soha nem volt a gyors játék híve, inkább a poroszkálás jellemző rájuk. A riffeket, a motívumokat monomániás kitarással ismétlik, modulálják és forgatják ki. Számaik nyitott kompozíciók, improvizációk. Ezek a texasi anarchisták mindent kigúnyolnak, mindenféle megnyilatkozást, zeneit, szóbelit egyaránt.

1981-ben alakultak San Antonióban. Tevékenységük azt bizonyítja, hogy a legkonzervatívabb amerikai provinciákban születnek a leghaladóbb együttesek. Szenzibilitásuk totális ellentétben áll a faragatlan cowboyok, a javíthatatlan kispolgárok viselkedési formáival.

Számaikat különböző stílus elemekből ötvözik. Eklekticizmusukkal kívánják bizonyítani: mindent szabad. A Surfers rombol, sérteget, támad, de nem azért, mintha egy probléma megoldását követelné. Agresszivitásuk, anarchizmusuk önmagáért beszél. Nem moralizálnak. A mocskot, a zajt nem

kivettségük szimbólumaként mutatják meg. A destrukció számukra önmagában elég – valami örülden játékos romboló energia fűti őket. A Butthole Surfers mindenkitől idéz, plagizál, meglop mindenkit. Páratlan mértékű felelőtlenségüknek nincsenek elődei. Biztosan tagadnák, ha hallanák, hogy irodalmi hőst löcsölnek a nyakukba, mint amilyen Alfred Jarry, akinek egyik dialógusa a Surfers-muzsika kommentárja lehetne:

- „– Nos, kapitány uram, hogy ízlett a vacsora?
- Kitűnő volt, a szar kivételével.
- Ugyan, éppen a szar nem volt rossz.
- Az ízlésekről és pofonokról nem kell vitatkozni.”

A nyolcvanas évek elején a Butthole Surfers tevékenysége igencsak felborzolta a kedélyeket. A független amerikai rock legelszántabb képviselői immár hosszú ideje roncsolják, bomlasztják a zenei kifejezés határait, megkötéseit. Agresszív és kaotikus zajzenéjük csak az 1980-as évtized végén talál majd igazán követőket.

Sonic Youth

A New York-i rock-színtr mindig is különbözött művészi hitvallását és felfogását tekintve az amerikai porondtól. Annak ellenére, hogy nagyfokú artisztikuma többeket eltérített pályályukról, New Yorkban is dolgozott/dolgozik néhány nagyvilági hírv és jelentőségű rock and roll csoport. Az 1980-as években az egyik legjobb a Sonic Youth volt, melyben olyan muzsikusokat találunk, mint Thurston Moore, Lee Ranaldo gitáros és Kim Gordon basszusgitáros.

A zenekar kezdeti periódusát a *Bad Moon Rising* című korong zárja, ezután inkább a melódiákra koncentrálnak, a gitárzajok azonban továbbra is megmaradnak. Legutóbbi albumukat már nem független kiadónál adták ki, ezáltal lehetőség nyílt arra, hogy szélesebb körben forgalmazzák lemezeiket. A Goo kevésbé vad és nyers, ugyanakkor zeneileg továbbra is kompromisszum nélküli szellemet áraszt magából.

A Sonic Youth iskolából olyan tanítványok kerültek ki, mint a Dinosaur Jr., a Honeymoon Killers, a Velvet Monkeys, a Pussy Galore, a Babes In Toyland és sokan mások.

Big Black

A Big Black vezéregyénisége, Steve Albini Montanából származik. A sziklaszilárd táj, ahol gyermekkorát töltötte valószínűleg hatással volt későbbi érzékenységére, felfogására is. Albini ugyanis gyermekkori traumáival érkezett Chicagóba, ahol megismerhette a nagyváros keserű, urbanizált hétköznapjait.

A Big Black mintegy öt évig funkcionált. Az első lemezt, az 1983-as *Lungs* című EP-t albini egyedül készítette, ezután csatlakozott hozzá S. Durango és D. Riley. Dobosuk nem volt, az alapokat egy Roland Rt 808-as ritmusgép szolgáltatta. Első nagylemezük, az *Atomizer* után egyre többet beszéltek róluk. Egyesek újítokat láttak bennük, mások sarlatánokat, ördögfiókákat. Az amerikai punkok nagy része csak ábrándozott a Big Black-féle zenéről. Népszerűségükhöz a botrány is jócskán hozzájárult. Második nagylemezük, a *Songs About Fucking* címén igencsak megrökönyödtek a filiszterek és álszentek. Be is tiltották a forgalmazását, az ilyen áru pedig Nyugaton nagyon kelendő.

„Magunkat, a zenét, a közönséget a megdöbbenés és a kétségbeesés szélére akarjuk sodorni. A legjobb cool bandák mindannyian eljutottak a szakadék szélére, és némelyiküknek sikerült onnan visszatérni. Mi is a szakadék, a mélység felé sodródunk, ezért szeretnénk tudtul adni: hej-haj elég volt a szárasból. Ott a titkok kapuja, s mi arra tartunk. A cumisüveget visszaadtam anyukámnak és

apukámnak. Ordítani akarok. A tudásszomj begerjesztett." – írta Albini az egyik legjobb amerikai underground zenei lapnak, a *Forced Exposure*-nek, melynek munkatársa volt.

A Big Black 1988 elején, karrierje csúcán felozlott. Santiago Durango ügyvédi pályára lépett. Albini megalakította a Rapeman triót, amelyben a Scratch Acid basszusgitáros és dobosa játszott. Már a nevük (nemi erőszakot elkövető egyén) botrányt ígért. '88 végén jelent meg bemutatkozó albumuk, a *Two Nuns And A Pack Of Mule*. Aztán a Rapeman is felperzselte magát, s bevonult a legendák alvilágába.

Scratch Acid

A texasi Austinban alakult az 1980-as évek elején. A zenekar vezéregyénisége David Yow énekes volt rajta kívül David Wm. Sims és Ray Washam (ők igazoltak át később Albinihez) és Brad Bradford gitáros játszott. Példaképük a Dickies és az MDC texasi punk csoportok voltak.

A Scratch Acid robbanékonysága és hajszálpontos ritmusszekciójának összjátéka híven tükrözte az őrületet és a dühöngést. David Yow hamisíthatatlan tébolya és megszállottsága is hozzájárult ahhoz, hogy szövegeik által az amerikai színtér egyik legprovokatívabb bandájává nőttek ki magukat. Yow véres, depressziós szövegei addig ismeretlen, kimondatlan tartalmak felé irányították a figyelmet. A Scratch Acid végzetes extremitása 1987-ben ért véget, amikor Yow-t beszállították egy elmeegógyintézetbe.

Miután kiszabadult a diliházból (és felbomlott a Rapeman), megalakult a The Jesus Lizard. Yow mellett a tagja volt David Wm. Sims basszusgitáros, valamint Duane Denninson, aki korábban a Cargo Cult gitárosa volt. Albini irányítása alatt készítették *Pure* című EP-jük felvételeit, de hamarosan rádöbbsentek, hogy egy igazi rockzenekar nem dolgozhat dobos nélkül, így aztán Matt MacNeillyt angazsálták. A The Jesus Lizard valahol ott folytatta, ahol a Scratch Acid abbahagyta: morbid szövegek, gitárzajok, kemény ritmus és Yow torz éneke, akinek tragikus sorsa, negatív energiatöltete szinte minden dalból felszínre tört.

Killdozer

A wisconsini Madisonban alakultak, ahol Amerika egyik legendás elmeegógyintézete található. Ott „ápolták” Ed Gein tömeggyilkost is, így nem véletlen, hogy a többi noise-bandához hasonlóan a Killdozer fő érdeklődési köre is a szex és a halál.

A „véres amerikai álom” bűvkörében alkotnak. Brutálisan és nehezen hömpölygő „zsíros” hangzavar az övéké. A zenekarnak három tagja van: Michael Gerald énekes és a két Hobson fivér. Első nagylemezükön (*Intellectuals Are The Shoeshine*) csupa régi sláger feldolgozása található, s később is előszeretettel koncolták fel a nyálás pop előadók (Janet Jackson, Neil Diamond, Kenny Rogers stb.) számaikat.

és a többiek...

Az amerikai noise-produkciók túlnyomó részét a chicagói Touch And Go Records adta ki, melyet Bruce Adams alapított. A Big Black mellett itt jelentek meg a Rapeman, a The Jesus Lizard, a Laughing Hyenas, az Urge Overkill, a Didjits, a Killdozer fontosabb korongjai.

A Die Kreuzen együttes is ennél a független kiadónál dolgozott. 1984-ig hardcore punk együttesként voltak nyilvánartva, ugyanis túl gyorsak voltak a noise-hoz képest. A csoport lelke Dan Kubinski énekes.

A Meatmen szintén a Touch And Go istállójához tartozott. Az amerikai színtér egyik legszelleme-
sebb csapata Tesc Vee-nek köszönhetően, aki a The Beatlestől kezdve a Hell's Angelsen át a heavy
metalosokig mindenkinek betartott már.

A Laughing Hyenas négyese Ann Arborban kezdte karrierjét 1986-ban, több nagylemezt
jelentetve meg. A legsikeresebb a *Life Of Crime*. Példaképeik a The Stooges, a The Birthday Party
és Alice Cooper. A csoport tagjai John Brannon, akinek hangja Yow-éval vetekszik, valamint J.
Kimball és a két Strickland fivér. Formabontó gitárzenéjük, a pumpáló ritmusszekció és Brannon
sikolyai, kiáltásai valamiféle ördögi tüzes melódiával átszőve a noise-muzsika legjobbjai között
biztosít számukra helyet. Brannon dalszövege egyben a noise ars poeticája lehetne: „Túl sok időt
töltöttem lent/ A halált akartam/ Az isten tudja, én megpróbáltam.”

„Az élet hangos, csak a halál néma.”

(Jacques Attali)

Koko Heroína fordítása